

Zaman Gazetesi

16.08.2011

Herkül Millas

Canlı cansız her şey değişir. Canlılar daha hızlı. Türkiye Cumhuriyeti de hızla değişiyor. Değişikliği tanımayan yok da, sayılar söz konusu olunca tartışma başlıyor. "Bir" Cumhuriyet mi değişiyor yoksa birinci, ikinci vb. diyebileceğimiz farklı "birkaç" cumhuriyet(ler) mi söz konusu? Bu tür bir tartışmanın anlamı nedir, anlamı var mı?

1945-1950 yıllarında tek partili rejimden çok partili rejime geçildi. Yani milletvekilleri parlamentoya, gücü elinde bulunduran bir-iki kişi tarafından tayinleri sonucunda değil, halkın alternatifler arasında seçim yapması sonucunda girmeye başladı. Yani önemli bir değişiklik gerçekleşti. Bu süreci olumlu bir gelişme olduğuna inananların olduğu gibi, "cumhuriyetin" rayından çıktığının başlangıcı olarak görenler de var. "Sürekli kaygılı olanlar" bir ara bu anlayışlarını "demokrasi değil cumhuriyet isterim" sloganıyla da dile getirdiler. Çok partili sisteme geçtikten sonra, kaygılı olanların girişimleri ile Türkiye askeri darbeler dönemine geçti. Birkaç darbe yaşandı. Başarılı olanlar ya seçilmiş başbakanı bakanlarıyla idam etti, ya siyasi liderleri tutukladı, hapsetti. Bu darbelere "ihtilal", "müdahale" filan dendi. Darbeciler aralarında anlaşamayıp girişimler başarısız olunca bu kez darbeci liderler idam edildi (Talat Aydemir, Fethi Gürcan "olayı"). Bu karışıklıklar yıllarında "beğenilmeyen" siyasi partiler de, darbeler rejimine uyum gösteren hukuk yoluyla saf dışı bırakıldı.

Bu dönemde yurtiçinde resmen bir "cumhuriyet" hüküm sürüyordu ama bütün dünya Türkiye'deki rejimde ordunun da söz sahibi olduğunu tabii ki biliyordu. Yurttaki siyasi güçler, bir derin devletin çizdiği sınırlar içinde serbestti. Kırmızı çizgiler vardı. Kimilerine göre bu durum eksikliğin, sakatlığın, geriliğin, antidemokratik durumun bir işaretiydi; değişim gerekliydi. Yurtiçinde ve yurtdışında bulunan başkalarına göre ise cumhuriyetin bu durumu sağlığının ve bir garantinin işaretiydi. Zorluklar içinde ve fedakârlıklarla kurulmuş bir cumhuriyetin doğru yoldan sapmamasını sağlayan askerlerdi, öyle de olmalıydı. Rejimin raydan çıkmamasını sağlayan, "bu" cumhuriyet rejimiydi. Bu ikinci dönemde parlamento günlük işlerle, geri planda genel gidişi izleyen güçler ise uzun süreli gelişmeleri planlıyor, temel rotayı kolluyordu: rejimin laik karakterini, devrimlerin korunmasını, ideolojinin sağlıklı yeniden üretilmesini...

Son yıllarda ve hele son aylarda bu cumhuriyet de hızla değişiyor. Ordunun siyasete müdahale etme olanakları zayıflıyor, hatta bu gücü artık yok oldu da denebilir. Parlamenter sistem Batı dünyasındaki parlamenter sistemlere benzer oldu. Siyasiler askerlere bakarak hizaya girmek yerine, askerler kışlalarında hizaya girer oldu. Buna sevinenler olduğu gibi üzülenler de var. Eski cumhuriyetin ne kırmızı çizgileri kaldı, ne üniformalı koruyucuları! Şimdi bu "cumhuriyet değişiklikleri", kimilerince iyi, kimilerince kötü sayılsa da, bu yorum farkına rağmen değişikliklerin önemi konusunda pek kuşku ve anlaşmazlık yok. Görülen, üç farklı durumdur: a) tek partili bir cumhuriyet (kimilerince eksik, kimilerince ideal), b) çok partilisi (kimilerince vesayetçi, kimilerince popülist/takiyeli), ve c) parlamenter cumhuriyet (kimilerince normal, kimilerince karşı devrimci).

DEĞİŞİMİ İSTEMEYEN 'TEK' CUMHURİYETÇİLER

Bu farklı aşamalara numara versek veya vermesek fark eder mi? "Cumhuriyet bir mi, yoksa iki veya üç müdür?" tartışmasının bir anlamı var mı? İlgili söylemleri şöyle yorumlayabiliriz: Farklı cumhuriyetlerden söz edenler köklü değişiklikleri ve değişen bir rejimi görmek isteyenlerdir; buna vurgu yapıyorlar. Onlara göre değişiklik, ilerlemek, güçlenmek, normal hale gelmektir. Eski bir rejimi ideal saymayı istemeyenlerdir. Tek partili rejim ve vesayetçi rejim ile bugünkü parlamenter rejim arasında çok büyük farklar görenlerdir. Onlara göre on yıllar öncesine saplanıp kalmayı bugüne haksızlık etmektir. Farklı cumhuriyetler görenler tutucu olmak istemeyenlerdir.

Tek bir cumhuriyetten söz edenler ise değişiklik istemeyenlerdir. Onlara göre değişiklik bir bozulmanın, yozlaşmanın işaretidir. Birinci, ikinci, üçüncü cumhuriyet demek, ilk düzenin sonsuza dek sürekliliğini kabul etmemektir. Numaralanmış cumhuriyetler yeni bir düzen kurulabilir anlayışını çağırıştırıyor. Tutucuların pek istemeyeceği bir haberdur değişiklik. Ancak yaşanan yalnız ilerencilik-tutuculuk sorunu değildir. Bir kimlik sorunudur da. Bir rejime bir dine bağlanır gibi sarılanlar değişikliği hoş karşılamıyorlar. Gelişip değişmek, terk edilenin eksikliğini kabullenmek anlamını içerir. Oysa bir ideolojiye inançla bağlı olanlar değişmeyen ideal "bire" gerek duyarlar; kutsallık sabit değerdedir. O "biri" sonsuza kadar yaşatarak kendileri de bir tür ölümsüzlüğü gözetirler. Milliyetçiliğe "etnolatri" (milli olana tapınma) de denmesi bundan dolaydır.

Bu yüzden Türkiye Cumhuriyeti'ne insanlar çok farklı bakabiliyor. İnançlarına göre; bir tane veya farklı üç tane. Tabii cumhuriyeti, bir bakıma, numaralamak pek önemli değil. Geçmiş ve

günümüz ister sayılarla ister sayı kullanmadan açıklansın, önemli olan algımız ve yorumumuzdur. Sayı tartışmasının bir anlamı varsa kimin neyi nasıl temsil ettiğini anlamamızı sağlamasıdır. Ben kafamda bu konuda üçlü aşamalar taşıyorum. Ama yazılarımda Cumhuriyet'i numaralamam. Çünkü bu konuda duyarlı olanların aslında bir obsesyon yaşadıklarını görüyorum. Bu alanda travması olanlara, saygıdan diyelim, bu konuyu açmaktan kaçınıyorum. Bazı insanların romantik özlemlerine de hoşgörülüyüm. Geçmişin bir masalına sarılmış olanları uyandırmak, hele bu insanlar yaşlı ise, pek insafli bir davranış gibi gelmiyor bana.

Ama genç kuşakların, gelecekte geçmişi nasıl anlatacaklarını görebiliyorum. Onuncu Yıl Marşı'nı söyleyip ağlamayacaklarını, bugüne varmanın kazanım olduğunu, geçmişteki başarıları eksiklikleriyle bir arada yorumlayabileceklerini düşünüyorum. Onlar herhalde birinci, ikinci, üçüncü, kim bilir, belki bu sayılara yenilerini de katarak cumhuriyetlerden söz edecekler.